

ધોરણ ૧૧ના વિદ્યાર્થીઓની વ્યાવસાયિક અભિરૂચિના સંદર્ભમાં અભ્યાસ

સુમન એસ. જયસ્વાલ
પીએચ.ડી. સંશોધક,
શિક્ષણશાસ્ત્ર વિભાગ,

મનોવિજ્ઞાન, શિક્ષણ અને તત્ત્વજ્ઞાન ભવન, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ

સારાંશ

આજના વર્તમાન સમયમાં વિદ્યાર્થીઓને વ્યવસાયની પસંદગી તેમના અભિરૂચિના ક્ષેત્ર અનુસાર કરવા જોઈએ. જેથી સમાજને સારા વ્યવસાયકો મળે. આથી વિદ્યાર્થીઓમાં કયા વ્યવસાયમાં વધુ રૂચિ છે, તે જાણવા માટે આ અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો. ધોરણ 11ના વિદ્યાર્થીઓની જાતિના સંદર્ભમાં વ્યવસાયિક અભિરૂચિનો અભ્યાસ કરવો તે અભ્યાસનો હેતુ હતો. હેતુની ચકાસણી માટે શૂન્ય ઉત્કલ્પના બનાવવામાં આવી હતી. વ્યાપવિશ્વ તરીકે અમદાવાદ શહેરના ધોરણ 11ના વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહના ગુજરાતી માધ્યમના વિદ્યાર્થીઓ હતા. કુલ ચાર શાળા યાદચ્છિક રીતે પસંદ કરી હતી. અને 330 વિદ્યાર્થીઓની પસંદગી ઝૂમખા પ્રયુક્તિથી પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા. જેમાંથી 145 વિજ્ઞાન પ્રવાહના અને 185 વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ હતા. અભ્યાસની પદ્ધતિ તરીકે સર્વેક્ષણનો ઉપયોગ થયો હતો. ઉપકરણ તરીકે ડૉ. અશ્વિન જાણસારી રચિત પ્રમાણિત ઉપકરણ “વ્યવસાયિક અભિરૂચિ સંશોધનિકા”નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. માહિતી એકત્રીકરણ કર્યા પછી વિશ્લેષણ માટે C.R. શોધવામાં આવ્યો હતો. ઘટક અનુસાર તારણો આ પ્રમાણે હતા. વાસ્તવિક અને અન્વેષણાત્મક ક્ષેત્રમાં પ્રવાહ અનુસાર કોઈ તફાવત જોવા મળતો નહીં હતો, જ્યારે કલાત્મક, સામાજિક, સાહસિક અને રૂઢિગત અનુસાર વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહમાં તફાવત જોવા મળ્યો હતો.

ચાવીરૂપ શબ્દો : વ્યાવસાયિક અભિરૂચિ

૧. પ્રસ્તાવના

માનવીને જીવન જીવવા માટે ત્રણ વસ્તુની જરૂર પડે છે. રોટી, કપડાં અને મકાન. વ્યક્તિને આ વસ્તુઓ મેળવવા માટે કોઈને કોઈ વ્યવસાયમાં, ધંધા-રોજગારમાં જોડાવવું પડે છે. વિદ્યાર્થીને વ્યવસાયમાં સફળ થવા માટે તેમને પોતાના વ્યવસાયની પસંદગી પોતાના રસના ક્ષેત્ર સાથે જોડવું જોઈએ. જે વ્યવસાયમાં વિદ્યાર્થીને રસ હોય, તો તેજ વ્યવસાયમાં આગળ વધે તો તેને વ્યવસાયમાંથી સંતોષ મળશે સાથે સમાજને અલગ-અલગ વ્યવસાયિક ક્ષેત્રમાં નિષ્ણાંત વ્યક્તિઓ મળશે. આથી વિદ્યાર્થીઓને કયા ક્ષેત્રમાં વધુ રસ છે તે જાણવા માટે પ્રસ્તુત અભ્યાસ પસંદ કરવામાં આવ્યો હતો.

૨. અભ્યાસના હેતુઓ

1. ધોરણ ૧૧ના વિદ્યાર્થીઓની વ્યાવસાયિક અભિરૂચિનો અભ્યાસ કરવો.
2. ધોરણ ૧૧ના વિદ્યાર્થીઓની વ્યાવસાયિક અભિરૂચિનો પ્રવાહના સંદર્ભમાં અભ્યાસ કરવો.

૩. સંશોધનની ઉત્કલ્પનાઓ

H₀₁ : ધોરણ ૧૧ના વાણિજ્ય અને વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓની વ્યાવસાયિક અભિરૂચિના પ્રાપ્તાંકોની સરાસરી વચ્ચે કોઈ સાર્થક તફાવત નહીં હોય.

૪. અભ્યાસમાં સમાવિષ્ટ ચલો**૪.૧ સ્વતંત્ર ચલ**

-પ્રવાહ

વાણિજ્ય પ્રવાહ, વિજ્ઞાન પ્રવાહ

૪.૨ પરતંત્ર ચલ

વ્યાવસાયિક અભિરૂચિ

૫. વ્યાપવિશ્વ

અમદાવાદ શહેરના ધોરણ-11ના વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહના ગુજરાતી માધ્યમના વિદ્યાર્થીઓ પ્રસ્તુત અભ્યાસના વ્યાપવિશ્વ હતા.

૬. નમૂના પસંદગી

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં અમદાવાદ શહેરની કુલ ચાર શાળાઓની પસંદગી યાર્દચ્છિક રીતે કરવામાં આવી હતી. જેમાં કુલ 330 વિદ્યાર્થીઓની પસંદગી ઝૂમખા નમૂના પ્રયુક્તિથી કરવામાં આવી હતી. જેમાં વિજ્ઞાન પ્રવાહના 145 અને વાણિજ્ય પ્રવાહના 185 વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો.

૭. અભ્યાસની પદ્ધતિ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સર્વેક્ષણ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

૮. સંશોધન ઉપકરણ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં સંશોધનિકાએ ડૉ. અશ્વિન જાણસારી રચિત વ્યવસાયિક અભિરૂચિ સંશોધનિકા ઉપકરણનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

૯. માહિતી એકત્રીકરણ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માહિતી એકત્રીકરણ કરવા માટે સંશોધકે અમદાવાદ શહેરની ચાર શાળાઓની પસંદગી કરી હતી. ચારે શાળાઓના પ્રિન્સીપાલશ્રીઓને મળીને અભ્યાસનો હેતુઓ જાણાવી વ્યવસાયિક અભિરૂચિ સંશોધનિકા ભરાવવા માટે પરવાનગી મેળવી માહિતી એકત્ર કરવામાં આવી હતી.

૧૦. માહિતી વિશ્લેષણ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં માહિતી એકત્રીકરણ કર્યા પછી મધ્યક, પ્રમાણવિચલન, અને પછી પ્રમાણભૂલ શોધી તેના આધારે C.R. (ક્રાંતિક ગુણોત્તર) શોધવામાં આવ્યો હતો.

સારણી-૧ પ્રવાહ અનુસાર વિદ્યાર્થીઓની વ્યવસાયિક અભિરૂચિનો ક્રાંતિક ગુણોત્તર દર્શાવતી સારણી

વ્યવસાયિક અભિરૂચિના ક્ષેત્રો	વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ		વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ		SED	C.R.	સાર્થક તાની કક્ષા	Ho નો સ્વીકાર/ અસ્વીકાર
	N	145	N	158				
	Mean	SD	Mean	SD				
વાસ્તવિક	78.23	15.50	78.70	16.66	1.78	0.26	NS	Ho નો સ્વીકાર
અન્વેષણાત્મક	78.39	16.58	77.49	18.23	1.92	0.47	NS	Ho નો સ્વીકાર
કલાત્મક	68.43	16.84	75.71	17.06	1.88	3.88	0.01	Ho નો અસ્વીકાર
સામાજિક	66.92	14.80	71.33	16.12	1.71	2.58	0.01	Ho નો અસ્વીકાર
સાહસિક	65.54	15.01	73.85	17.42	1.79	4.65	0.01	Ho નો અસ્વીકાર
રૂઢિગત	60.77	15.15	72.11	5.95	1.72	6.60	0.01	Ho નો અસ્વીકાર
NS = સાર્થક તફાવત નથી		0.01=2.58		0.05=1.96				

સારણી-૧માં દર્શાવ્યા મુજબ વાસ્તવિક અને અન્વેષણાત્મક ક્ષેત્ર માટે બંને જૂથ વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહ વચ્ચે કોઈ તફાવત જોવા મળતો નથી. બંને જૂથ આ ક્ષેત્ર માટે સમાન રસ ધરાવતા હતા. અહીં Ho ઉત્કલ્પનાનો સ્વીકાર થયો હતો. વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે કલાત્મક, સામાજિક, સાહસિક અને રૂઢિગત ક્ષેત્રોમાં બંને જૂથ વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહ સમાન રસ ધરાવતા ન હતા. અહીં Ho ઉત્કલ્પનાનો કલાત્મક, સામાજિક, સાહસિક અને રૂઢિગત ક્ષેત્રોમાં અસ્વીકાર થાય છે.

૧૧. અર્થઘટન

- વાસ્તવિક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-1) માટેનું અર્થઘટન - વાસ્તવિક ક્ષેત્ર માટે વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહ સમાન રસ ધરાવતા હતા.
- અન્વેષણાત્મક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-2) માટેનું અર્થઘટન - અન્વેષણાત્મક ક્ષેત્ર માટે વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહ સમાન રસ ધરાવતા હતા.
- કલાત્મક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-3) માટેનું અર્થઘટન - કલાત્મક ક્ષેત્ર માટે વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ કરતા વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ વધુ રસ ધરાવતા હતા.
- સામાજિક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-4) માટેનું અર્થઘટન - સામાજિક ક્ષેત્ર માટે વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ કરતા વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ વધુ રસ ધરાવતા હતા.
- સાહસિક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-5) માટેનું અર્થઘટન - સાહસિક ક્ષેત્ર માટે વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ કરતા વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ વધુ રસ ધરાવતા હતા.
- રૂઢિગત વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-6) માટેનું અર્થઘટન - રૂઢિગત ક્ષેત્ર માટે વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ કરતા વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ વધુ રસ ધરાવતા હતા.

૧૨. તારણ

Ho₁ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે વાસ્તવિક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-1), અન્વેષણાત્મક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-2)માં વ્યવસાયિક અભિરૂચિમાં વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ સમાન રસ ધરાવતા હતા જ્યારે કલાત્મક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-3), સામાજિક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-4), સાહસિક વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-5), અને રૂઢિગત વ્યવસાય (ક્ષેત્ર-6)ના વ્યવસાયિક અભિરૂચિમાં વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ કરતા વાણિજ્ય પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ ચઢિયાતા હતા.

૧૩. ઉપસંહાર

પ્રસ્તુત અભ્યાસના ધોરણ 11ના વાણિજ્ય અને વિજ્ઞાન પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓની વ્યવસાયિક અભિરૂચિ જાણવા માટે સંશોધકે આ અભ્યાસ હાથ ધર્યો હતો. સમગ્ર અભ્યાસ દરમ્યાન હેતુ અને ઉત્કલ્પના અનુસાર અભ્યાસ કરી પ્રસ્તુત અભ્યાસ ન્યાય આપવામાં આવ્યો હતો.

સંદર્ભસૂચિ

1. દેસાઈ, કે. જી., (ઓક્ટોબર 1981). શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક માર્ગદર્શનની પ્રવિધિઓ, અમદાવાદ, યુનિવર્સિટી ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય.
2. દેસાઈ, કે. જી., (1981). મનોવૈજ્ઞાનિક માપન, અમદાવાદ: યુનિવર્સિટી ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય.
3. પટેલ, આર. એસ., (2015). સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર (તૃતીય આવૃત્તિ), અમદાવાદ: જય પબ્લિકેશન.
4. પટેલ, આર. એસ., (2009). શૈક્ષણિક સંશોધન માટે આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓ (દ્વિતીય આવૃત્તિ), અમદાવાદ: જય પ્રબલકેશન.
5. શુક્લા, એસ.એસ., (2013-14). શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન, (બીજી આવૃત્તિ), આગ્રા: અગ્રવાલ પબ્લિકેશન.
6. શાહ, ગુણવંત (1999). શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન, (ચોથી આવૃત્તિ), અમદાવાદ: યુનિવર્સિટી ગ્રંથનિર્માણ બોર્ડ.
7. શુક્લા, એસ.એસ., (2017). એક્સેલ અને પ્રદત્ત વિશ્લેષણ, અમદાવાદ: ક્ષિતિ પબ્લિકેશન.